

Struikelen Lakisha en Jamal op hetzelfde ogenblik?

Een niet-technische Nederlandse samenvatting van *Baert, Heiland & Korenman (2014)*.¹

dr. Stijn Baert

Affiliatie 1 | Vakgroep Sociale Economie, Universiteit Gent, Gent

Affiliatie 2 | Institute for the Study of Labor, Bonn

Postadres | Sint-Pietersplein 6, 9000 Gent

E-mailadres | Stijn.Baert@UGent.be

Twitter | [@stijn_baert](https://twitter.com/stijn_baert)

Gsm | 0486/49.27.52

Uit eerder onderzoek blijkt dat allochtonen vaker blijven zitten op school en vaker werkloos zijn na het schoolverlaten, en dit om redenen inherent aan hun vreemde origine zoals etnische verschillen in voorkeuren, segregatie en discriminatie. Het in deze nota beschreven vervolgonderzoek gaat in op de vraag of deze zuiver etnische drempels zich in dezelfde mate en op hetzelfde moment stellen voor allochtone jongens en meisjes.

¹ Deze niet-technische synthese herneemt op verschillende punten passages uit *Baert & Cockx (2013b)*.

1. Motivatie

In Vlaanderen zijn de school- en eerste arbeidsmarktitkomsten van autochtonen en allochtonen zeer verschillend. Enerzijds heeft de autochtone subpopulatie een hogere kans om te slagen voor het secundair onderwijs dan de allochtone subpopulatie. Anderzijds heeft de autochtone subpopulatie een hogere kans om een hogeronderwijsopleiding aan te vatten. Ook in de snelheid waarmee na het schoolverlaten een job gevonden wordt, is het geobserveerde verschil tussen autochtonen en allochtonen opmerkelijk. Vanuit beleidsperspectief is het belangrijk om te weten wat deze geobserveerde verschillen drijft. Het is immers slechts aangewezen om beleid specifiek te richten op allochtone jongeren indien deze verschillen volgen uit een “zuiver” etnisch onderscheid in voorkeuren, verwachtingen of behandeling. In een eerdere studie (zie Baert & Cockx, 2013a, voor het academische artikel en Baert & Cockx, 2013b, voor een Nederlandstalige, niet-technische versie) deelden we de geobserveerde etnische verschillen, op school en in de arbeidsmarkt, op in een stuk gerelateerd aan sociaal-economische kenmerken (zoals geslacht, onderwijsniveau ouders, aantal broers en zussen, gebruik van Nederlands thuis en werkloosheidsgraad) en een (overblijvend) stuk gerelateerd aan “zuiver” etnische verschillen.

Onze resultaten toonden aan dat na het gelijkschakelen van de achtergrondkenmerken voor autochtonen en allochtonen het geobserveerde verschil tussen beide groepen betreffende het al dan niet behalen van een diploma secundair onderwijs sterk afneemt. Het “zuiver” etnische verschil verdwijnt zelfs volledig bij de start van het hoger onderwijs. Een totaal ander beeld krijgen we echter wanneer we dezelfde twee schooluitkomsten bekijken met als beperking dat deze moeten gerealiseerd worden zonder schoolvertraging. In beide gevallen worden de etnische verschillen weliswaar sterk gereduceerd na het controleren voor achtergrondkenmerken, maar telkens blijft een belangrijk “zuiver” etnisch verschil over. Dit was een belangrijk en nieuw resultaat aangezien het betekent dat etnische verschillen in schooluitkomsten, in het bijzonder verschillen in schoolvertraging, niet kunnen geëlimineerd worden door een algemeen beleid gericht op families met een minder gunstige sociaal-economische achtergrond. Op het gebied van de overgang van

school naar werk zagen we dat het gelijkstellen van de achtergrondkenmerken tussen beide etnische groepen amper de kloof tussen autochtonen en allochtonen reduceert. Onafhankelijk van het onderwijsniveau, heeft een autochtone schoolverlater maar liefst 30% meer kans om werk te hebben drie maanden na het schoolverlaten dan een allochtone schoolverlater met dezelfde achtergrondkenmerken. Verder toonden we aan dat dit niet anders is wanneer gekeken wordt naar de kans om een vast contract te hebben twee jaar na het schoolverlaten.

Een vraag die vaak terugkeerde bij het presenteren van deze onderzoeksresultaten, was of deze resultaten afwijkend waren voor allochtone jongens enerzijds en allochtone meisjes anderzijds. Als we voor een beleid op maat pleitten, kon het maar beter duidelijk zijn of dit zowel op jongens als meisjes van etnische minderheden de verwachte impact zou hebben. Op basis van onze resultaten konden we geen antwoord geven op deze vaak gestelde vraag. Tegelijk deed eerder Vlaams onderzoek (zie *Sectie 5* van deze synthese) belangrijke genderverschillen vermoeden. Reden genoeg om ons econometrisch model zo uit te breiden dat het ons toe zou laten gefundeerde uitspraken te doen omtrent eventuele genderverschillen in de (“zuiver” etnische) achterstand van allochtonen op school en op de arbeidsmarkt.

2. Onderzoeksdata

Zowel allochtone jongens als allochtone meisjes doen het, gemiddeld genomen, minder goed op school en in de arbeidsmarkt in Vlaanderen. Figuur 1 illustreert deze ongelijkheid op basis van statistieken uit de SONAR-databank.² Doorheen deze studie

² De SONAR-databank is een longitudinale databank die vanaf 1999 werd uitgebouwd om meer inzicht te verwerven in de manier waarop Vlaamse jongeren de overgang van school naar werk maken. Een representatieve en lukrake steekproef van drie geboortecohorten (1976, 1978 en 1980) van telkens 3.000 jongvolwassenen werd retrospectief in face-to-face interviews op de leeftijd van 23, 26 en/of 29 jaar over hun school- en beroepsloopbaan bevraagd (<http://steunpuntssl.be/Onderzoek/Databanken#SONAR>).

contrasteren we jongens en meisjes van twee deelpopulaties uit deze databank, beide ten laatste sinds hun derde levensjaar in Vlaanderen gedomicilieerd. Enerzijds een “autochtone” populatie, i.e. jongeren wier grootmoeder aan moeders kant de Belgische nationaliteit heeft. Anderzijds een “allochtone” populatie, i.e. de jongeren wier grootmoeder aan moeders kant noch de Belgische noch een andere West-Europese, Angelsaksische of Scandinavische nationaliteit heeft. Individuen van Turkse en Marokkaanse herkomst zijn sterk vertegenwoordigd binnen deze tweede populatie.

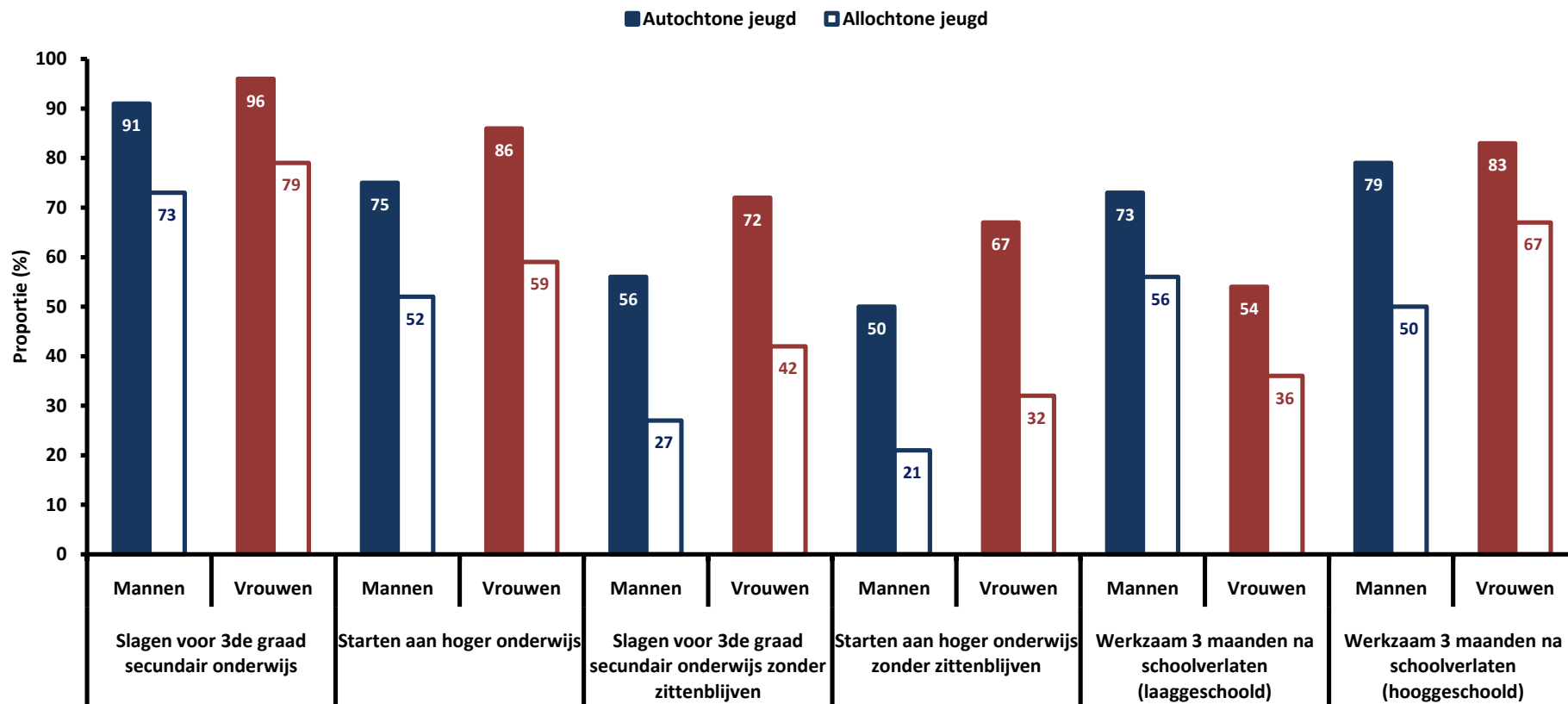
De basisstatistieken in *Figuur 1* leren dat allochtone jongens en meisjes beduidend minder vaak slagen voor de derde graad van het secundair onderwijs en minder vaak aan hoger onderwijs beginnen.³ Indien zij toch slagen en verder studeren, doen ze dit vaker met schoolvertraging. Net als hun autochtone tegenhangers doen meisjes het in deze globaal iets beter dan jongens. Eén opmerkelijke statistiek uitgelicht: slechts 27% van de allochtone jongens in de onderzoeksdata slaagt voor de derde graad van het secundair onderwijs zonder schoolvertraging. Autochtone jongens doen het met 56% meer dan dubbel zo goed. Na het schoolverlaten hebben laaggeschoolde⁴ allochtone meisjes het allesbehalve onder de (arbeids)markt: slechts 36% van hen is werkzaam drie maanden na het schoolverlaten. Laaggeschoolde allochtone jongens doen het met 56% kans op werkzaamheid drie maanden na het schoolverlaten beter. Onder hooggeschoolde allochtone jongeren doen meisjes het dan weer beter dan jongens.

In wat volgt, delen we de in *Figuur 1* gepresenteerde geobserveerde verschillen tussen de volle balkjes (autochtonen) en de lege balkjes (allochtonen) in in een stuk verklaard door sociaal-economische achtergrond en een (rest)stuk verklaard door “zuiver” etnische factoren.

³ We spreken hier bewust niet over het verwerven van het diploma secundair onderwijs omdat dit in het beroepssecundair onderwijs (BSO) slechts mogelijk is na een zevende jaar.

⁴ De subgroep van laaggeschoolde individuen wordt in de studie afgebakend als degenen die ten hoogste de derde graad van het secundair onderwijs beëindigden. De hooggeschoolden worden gedefinieerd als degenen die school verlaten met één tot vier succesvolle hogeronderwijsjaren en maximaal één jaar van zittenblijven. Deze definities werden gekozen om methodologische redenen (zie Baert & Cockx, 2013a).

Figuur 1: School- en eerste arbeidsmarktuitskomsten naar etniciteit en geslacht

Bron: SONAR.

3. Zuiver etnische verschillen naar gender: onderzoeksmethode

We delen de geobserveerde etnische verschillen, zoals weergegeven in *Figuur 1*, op in een stuk gerelateerd aan sociaal-economische kenmerken (onderwijsniveau vader, onderwijsniveau moeder, aantal broers en zussen, geboortedag, gebruik van Nederlands thuis en werkloosheidsgraad) en een (overblijvend) stuk gerelateerd aan “zuiver” etnische verschillen (zoals discriminatie, etnische verschillen in voorkeuren en verwachtingen en verschillen in niet-waargenomen factoren). Daartoe modelleren we, de opeenvolging van schoolresultaten (slagen of niet slagen), schoolbeslissingen (verder studeren of uitstromen) en de transitie van school naar werk (werkzaamheid 3 maanden na schoolverlaten en werkzaamheid met een contract van onbepaalde duur 2 jaar na schoolverlaten) vanaf de start van het lager onderwijs tot aan de arbeidsmarktsituatie drie maanden na het schoolverlaten als een dynamisch discretekeuzemodel.

De modellering als een *dynamisch* discretekeuzemodel, een aaneenschakeling van discretekeuzemodellen waarbij kan uitgezuiverd worden voor individuele niet-waargenomen kenmerken, is belangrijk om twee redenen. Ten eerste laat het ons toe om het moment te bepalen waarop het “zuiver” etnische verschil ontstaat (cf. *Sectie 4*). Ten tweede laat het ons toe om te corrigeren voor vertekeningen die veroorzaakt wordt door “dynamische selectie” in school- en werkuitkomsten. Het is immers zo dat enkel de meest bekwame en gemotiveerde (niet waarneembaar voor onderzoekers) jongeren school blijven lopen en niet overzitten. Indien we schooluitkomsten (al dan niet met vertraging) van allochtonen en autochtonen vergelijken, dan moeten we er rekening mee houden dat allochtonen minder lang schoollopen en vaker overzitten, en daarom op elk punt van de schoolloopbaan verschillen in deze niet-waarneembare kenmerken. Het dynamische discretekeuzemodel laat ons, door deze niet-waarneembare kenmerken uit te zuiveren, toe om de vertekening die dynamische selectie veroorzaakt te corrigeren.

We schatten dit model afzonderlijk voor vier groepen: (i) autochtone jongens, (ii) autochtone meisjes, (iii) allochtone jongens en (iv) allochtone meisjes. Hierdoor laten

we toe dat vier subpopulaties zich anders gedragen en anders beoordeeld kunnen worden. Op basis van de geschatte gedragsparameters voor de vier verschillende subpopulaties voeren we dan “counterfactual” simulaties uit. We gaan daarbij, apart voor jongens en voor meisjes, na wat het verschil tussen allochtonen en autochtonen in een bepaalde uitkomst (bijvoorbeeld slagen voor de derde graad van het secundair onderwijs) nog zou zijn wanneer de autochtone jongeren de sociaal-economische kenmerken van de allochtone jongeren zouden hebben. Dit verschil noemen we het “zuiver” etnische verschil. Dit “zuiver” etnische verschil zou overblijven wanneer het beleid de verschillen in de sociaal-economische kenmerken zou hebben weggewerkt.

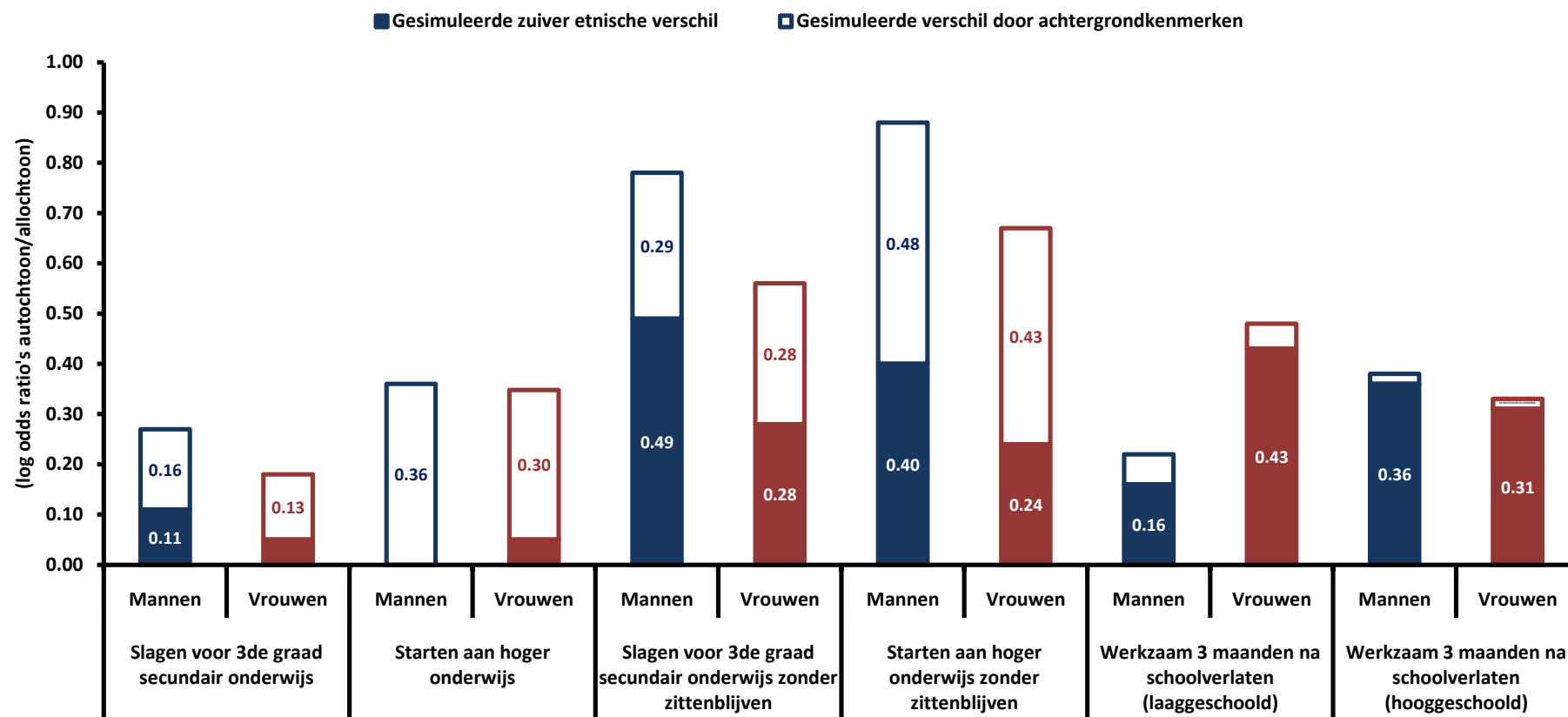
4. Zuiver etnische verschillen naar gender: onderzoeksresultaten

Figuur 2 geeft de belangrijkste resultaten van onze studie weer. We drukken de etnische verschillen in uitkomsten uit in termen van log odds ratio's.⁵ De log odds ratio geeft bij benadering het procentuele verschil tussen twee uitkomsten weer.⁶ In onze analyse delen we de totale verschillen in uitkomsten, de verschillen tussen de volle en de lege staafjes zoals gerapporteerd in *Figuur 1*, op in een component gerelateerd aan achtergrondkenmerken en een component gerelateerd aan “zuiver” etnische factoren, zoals besproken onder de vorige sectie.

⁵ De odds ratio met betrekking tot een bepaalde school- of arbeidsmarktuitsluitkomst wordt bepaald door de proportie van de autochtone subpopulatie die deze uitkomst realiseert te delen door de overeenkomstige proportie van de allochtone subpopulatie. De log odds ratio wordt dan bekomen door de natuurlijke logaritme te nemen van de odds ratio. In de verschillende decomposities die we in de studie doen, maken we gebruik van de gunstige eigenschappen van natuurlijke logaritmen.

⁶ Er geldt immers: $\log(1+x) \cong x$.

Figuur 2: Decompositie van de etnische verschillen in school- en eerste arbeidsmarktitkomsten

Noot: Log odds ratio's kleiner dan 0.05 worden niet vermeld op de figuur.

Hun lagere sociaal-economische achtergrond verklaart, zowel voor allochtone jongens als allochtone meisjes, bijna volledig hun lagere kans om de derde graad secundair onderwijs met succes af te ronden en hun lagere kans om hoger onderwijs aan te vatten. Enkel voor jongens bepalen “zuiver” etnische factoren in substantiële mate hun al dan niet slagen voor de derde graad secundair onderwijs. Wanneer een autochtone en een allochtone jongen met dezelfde sociaal-economische achtergrond het onderwijs starten, dan heeft de allochtone jongen ongeveer 8% minder kans om deze derde graad af te ronden.⁷ Dit “zuiver” etnische verschil verdwijnt volledig bij de start van het hoger onderwijs: conditioneel op slagen voor de derde graad van het secundair onderwijs, vatten allochtone jongens sneller hoger onderwijs aan. Het feit dat allochtonen minder vaak een diploma secundair of hoger onderwijs behalen, heeft dus vooral te maken met het onderwijsniveau van hun ouders, eerder dan met hun origine.

Een heel ander beeld ontstaat wanneer men rekening houdt met de schoolvertraging die autochtonen en allochtonen oplopen. In dit geval spelen “zuiver” etnische verschillen, de verschillen die overblijven na gelijkschakeling van sociaal-economische achtergrond dus, wel een belangrijke rol: allochtonen zitten vaker over dan allochtonen, los van hun sociale afkomst. Dit fenomeen is veel sterker het geval voor allochtone jongens dan voor allochtone meisjes. Allochtone jongens hebben in Vlaanderen, enkel door hun allochtoon zijn, ongeveer 33% minder kans om de derde graad secundair onderwijs af te ronden zonder schoolvertraging dan autochtone jongens. Allochtone meisjes doen het 21% minder goed dan hun autochtone tegenhangers.

Op basis een decompositiemethode die we uitgebreid documenteren in een eerdere studie (zie Baert & Cockx, 2013a), kunnen we ook nagaan op welk moment precies “zuiver” etnische verschillen opduiken. Daar waar bij allochtone meisjes de achterstand geleidelijk groeit, valt bij allochtone jongens de helft van de achterstand (oftewel 0.24

⁷ De lezer kan dit als volgt nagaan. *Figuur 1* leert dan allochtone jongens ongeveer 20% (i.e. $100\% - 73\%/91\%$) minder kans hebben om te slagen voor de derde graad secundair onderwijs dan autochtone jongens. *Figuur 2* toont aan dat ongeveer vier tienden (i.e. $0.11/0.27$) kan toegedicht worden aan “zuiver” etnische verschillen.

van de “zuiver” etnische log odds ratio van 0.49) toe te wijzen aan schoolvertraging die wordt opgelopen tijdens het 3de en 4de jaar middelbaar onderwijs.

Op de arbeidsmarkt speelt sociaal-economische achtergrond amper nog een rol in de verklaring van de tragere overgang van school naar werk van allochtone meisjes en jongens. Het zijn vooral “zuiver” etnische factoren zoals etnische verschillen in voorkeuren, segregatie en discriminatie die de achterstand van allochtonen op de arbeidsmarkt verklaren. Opnieuw zijn er belangrijke genderverschillen. Zo is de achterstand op hun autochtone tegenhangers voor allochtone meisjes die de Vlaamse schoolbanken verlaten met hoogstens een diploma secundair onderwijs dubbel zo groot als die van allochtone jongens: laagopgeleide allochtone meisjes en jongens hebben, na controle voor sociaal-economische achtergrond, 30% respectievelijk 17% meer kans om niet aan de slag te zijn drie maanden na het schoolverlaten. Wordt met succes hoger onderwijs gevolgd, dan is het beeld omgekeerd. Allochtone jongens met een hogeronderwijservaring hebben, in vergelijking met gelijkaardige autochtone jongens, 35% meer kans om niet aan de slag te zijn drie maanden na het schoolverlaten. Allochtone meisjes met een hogeronderwijservaring hebben 24% meer kans om niet aan de slag te zijn.

5. Discussie

Bovenstaande bevindingen hebben belangrijke beleidsimplicaties. Ze bevestigen dat, zowel voor jongens als voor meisjes, algemene maatregelen gericht op jongeren van lage sociale afkomst niet volstaan om de achterstand van allochtonen op school en op de arbeidsmarkt weg te werken. Het veelvuldige zittenblijven en de moeilijke overgang van school naar werk van allochtonen vragen om een beleid op maat.

Om een geschikt beleid op maat te kunnen ontwikkelen, is het aangewezen de mechanismen achter de genderspecifieke “zuiver” etnische verschillen op school en op

de arbeidsmarkt te kennen. In wat volgt bespreken we deze mechanismen. Zoals eerder aangegeven, laten onze onderzoeksresultaten echter niet toe uitspraken te doen over hun relatieve belang. Alleszins dringt specifiek voor allochtone jongens een nauwe opvolging van hun studieprestaties én hun studiebeoordeling in de tweede graad van het secundair onderwijs zich op. Ook lijkt een doorgedreven activeringsbeleid van laaggeschoolde meisjes aangewezen.

In de internationale economische literatuur worden minstens vier mogelijke verklaringen aangereikt voor “zuiver” etnische verschillen op school en op de arbeidsmarkt. De twee eerste verklaringen zijn een etnisch verschil in voorkeuren of verwachtingen en etnische netwerkverschillen (mogelijk door segregatie). Beide bieden mogelijk een verklaringsgrond voor onze Vlaamse resultaten. Eerder Vlaams onderzoek (zie Glorieux, Koelet & Laurijssen, 2011), op basis van uitgebreide interviews van Turkse en Marokkaanse vrouwen, toont immers aan dat, gemiddeld genomen, het traditionele rollenpatroon tussen mannen en vrouwen in Turkse en Marokkaanse gezinnen een meer prominente plaats inneemt dan bij autochtonen. Meisjes worden vaker beschut opgevoed terwijl jongens in hun puberteitsjaren meer vrijheid krijgen. Dit laatste aspect, samen met het feit dat onderwijsondersteuning in allochtone gezinnen, veelal samenhangend met taalbarrières, beperkter is, kan mee de belangrijke achterstand die allochtone jongens oplopen in het 3de en 4de middelbaar verklaren. De culturele waarden waarmee allochtone meisjes worden opgevoed, omvatten vaak een strikt verwachtingspatroon. Deze meisjes worden geacht te huwen op jonge leeftijd, vroeg kinderen te krijgen en zich voornamelijk te focussen op het huishouden. Dit blijkt ook uit de steekproef van onze onderzoeksdata: 37% van de allochtone meisjes is gehuwd op de leeftijd van 23 jaar ten opzichte van 11% van de autochtone meisjes. Samen met de meer traditionele rollenverdeling binnen autochtone gezinnen, kan dit een verklaring bieden voor de moeizame transitie naar werk voor laaggeschoolde allochtone meisjes.

Ten derde is het ook mogelijk dat etnische verschillen in taalbekwaamheid die we niet capteerden door de variabele die we opnamen in ons econometrisch model (het al

dan niet spreken van Nederlands thuis)⁸ mee het “zuiver” etnische verschil bepalen. Het lijkt echter vrij onwaarschijnlijk dat deze factor sterk zou verschillen tussen allochtone jongens enerzijds en allochtone meisjes anderzijds.

Discriminatie op school en op de arbeidsmarkt is een laatste mogelijke verklaring. Eerder onderzoek (zie Baert, Cockx, Gheyle & Vandamme, 2013a, voor het academische artikel en Baert, Cockx, Gheyle en Vandamme 2013b, voor een Nederlandstalige, niet-technische versie) waarbij naar 376 vacatures in de VDAB-databank telkens twee sollicitaties werden uitgestuurd, één van een fictieve kandidaat met een Vlaamse naam en één van een fictieve kandidaat met een Turkse naam, toont dat etnische discriminatie nog steeds een belangrijke rol speelt op de Vlaamse arbeidsmarkt. Globaal hadden kandidaten met de naam “Jonas Mertens” 44% meer kans op een uitnodiging voor een jobgesprek dan kandidaten met de naam “Okan Demir”.

Het is mogelijk dat etnische discriminatie op de arbeidsmarkt andere proporties aanneemt voor (laagopgeleide en hoogopgeleide) allochtone mannen en vrouwen. Enerzijds kunnen de vooroordelen van werkgevers verschillen naar geslacht en opleidingsniveau. Anderzijds is het mogelijk dat allochtone mannen en vrouwen in andere beroepen en sectoren solliciteren. In het in de vorige alinea geciteerde onderzoek toonden we reeds aan dat etnische discriminatie verschilt van beroep tot beroep: ongelijke behandeling is lager in beroepen waar vacatures moeilijk te vullen zijn zoals knelpuntberoepen en hoger in beroepen waarvoor veel kandidaten zich aandienen.

⁸ Zie Sectie 3.

Bibliografie

- Baert, S., Cockx, B. (2013a): Pure Ethnic Gaps in Educational Attainment and School to Work Transitions. When Do They Arise? *Economics of Education Review*, 36, 276-294.
- Baert, S., Cockx, B. (2013b): Zuiver etnische verschillen in school- en eerste arbeidsmarktuitskomsten: wanneer ontstaan ze? *Over.Werk*, 23(3), 60-65.
- Baert, S., Cockx, B., Gheyle, N., Vandamme, C. (2013a): Do Employers Discriminate Less if Vacancies are Difficult to Fill? Evidence from a Field Experiment. *IZA Discussion Papers*, 7145.
- Baert, S., Cockx, B., Gheyle, N., Vandamme, C. (2013b): Etnische discriminatie op de Vlaamse arbeidsmarkt voor schoolverlaters. Liever Jonas dan Okan? *Over.Werk*, 23(1), 12-16.
- Baert, S., Heiland, F., Korenman, S. D. (2014): Do Jamal and Lakisha Stumble at the Same Time? On gender differences in pure ethnic gaps in school and in the labor market, *Mimeo*.
- Glorieux, I., Koelet, S. en Laurijssen, I. (2011): *Gekleurd door het leven. Getuigenissen van jonge Turkse en Marokkaanse vrouwen over hun schooljaren en eerste ervaringen op de arbeidsmarkt*. Garant uitgevers, Antwerpen.